

**EUSKALTZAINDIAREN
BARNE HISTORIAZ
(VIII)**

EUSKALTZAINDIAREN BARNE-HISTORIAZ

*Xabier Kintana,
idazkaria*

SARRERA

Gure Hizkuntzaren Akademiak aspaldidanik ikerketa eta arautze arloan egiten dituen lanak eta euskara sustatu eta jagoteko asmoz ematen dituen pausoak gero eta ezagunagoak dira, eta horiek gure gizartean sorrarazten duten oihartzunak eta dituzten aplikazio zabalek aski ongi erakusten digute jendeak zer nolako interesa duen gure egitekoez.

Badira, ordea, gure erakundearen historian hain ezagunak ez diren puntuak, beraren sortze, jardunbide eta bilakaeraren gorabeherei buruzkoak, horhan-hemenka gutun argitaragabe, artikulua eta dokumentu sakabanatueta barreriatuak. Horietan guztiotan nolabait Euskaltzaindiaren barne historia dei genezakeena datza, maiz, zoritxarrez, aski ezezagun eta gaizki adituen eta ulerkerak okerren iturri, eta, horrexegatik, gure ustez, barne historia horretako zokomokoak argitu eta gure argi-ilunak islatzea egokia bezain komenigarria litza-teke. Beraz, xede horrekin, zenbaki honetan hasi eta hemendik aurrera osatuz joan nahi genukeen atal honetan, Euskaltzaindiaren ibilbide historikoa hobeki ulertzeko lagun dezaketen era guztietako agiriak eta lekukotasunak agertzen hasiko gara, P. Xarrittonek oraingoan argitaratzen dituen dokumentu baliotsuak lehenbiziko urratsak izanik.

PIERRE LAFITTEN GUTUNDEGIA

*Prestatzaileak:
P. Charritton - P. Andiazabal*

Aldi honetan aurkezten diren 12 gutunak Piarres Lafitteri zuzenduak Antonio Maria Labayen (1898-1994) euskaltzainkideak bidaliak 1953-tik 1977-ra doazenak dira ez dute ohar berezirik merezi, adin batetara helduak garenontzat bederen, zeren hor aipu diren presonak Luis Dassance, Manuel Lekuona, Etienne Sallaberry, Tournier, aita Villasante, edo lerro-tartean aipu diren Arantzazuko beste fraide zenbait eta bizkaitar euskaldun berri F. Krutwig edo Gabriel Aresti jende ezagunak baitziren 60-eko eta 70-eko urte nahasi eta aberatsetan. Diren bezala argitaratzen ditugu beraz A. Irigarayentzat egin genuen bezala A.M. Labayenentzat ere honen seme Erramun Labayen jaunak baimena eskaturik.

P. Xarritton

1. Antonio Ma Labayen
(Tolosa)

Donostia, 1953-X-05
Av. Gralissimo-4-6°

Pierre Lafitte jauna'ri
Ustaritz'era.

Agur jaun eta adiskide on:

Orain azkena Euskaltzaindi'ko biltzarrean agertu ginalarik ez nuen astirik aski izan «Elizamburu» nere lanttoaz mintzatzeko.

Orregatik onako lerro auek jartzen dizkituz gai beraz zenbait xehetasun ematearren.

Iru «cliché» gertuak ditut. Batto: 10x14 cm azalerako eta biga 9x12 cm barnerako. Irurak Elizamburu'ren irudiaz. Esan nizun bezala Errotaran «*Musée Basque*» aldizkarian agertu lanean, Elizamburu'k bere eskuz egindako «*Nere Etchea edo Laboraria*»-ren neurtitzak musikan ipiniak «cliché»-an daude. On litzake hori ere fac-simil berriz nere lanean agertzea.

Nik bildutako neurtitzak 18 dira eta emen doazkizu lerroz-lerro emanak. Bateonbat peitu ba'zaizu kopia bat igorri nezaizuke. Ortografiari buruz, ene iritiz, Euskaltzaindia'rena behar luke, naiz bi «r», «h», bi «tt» eta abar sarturik. Zuek duzute ordea azken itza. Ni, Azkue'ren «gipuzkera osotuan» (lapurtarrez kutsutua, naski) egiten, leia naiz eta batik bat euskera adi-errezean idazten, alik eta irakurle ikasi geienak aisa uler dezaten.

Zure «*Lexique Français-basque*» ortaz jabetzeko al bezain laister 1,000 Frs igorriko dizkituz eta, sar nazazu arpidedun-souscripteur artean.

Egun gutti barru Andaluzi ta Maroko aldera abitzen naiz baina lenago norbaitekin «clichés» ta dirua bidaliko dizkituz.

Il ontan, Euskaltzaindia'ren biltzarrera ezin joan izanen naiz, baina eldu den ilabetean ea elkartzen giran berriz J. nai duelarik, astiro, astiro mai inguruan itz-aspertu luze bat eginaz.

Arte ontan ekin eta jarrai
eta ikusi artian, beti zure

A.M. Labayen.

2. Tolosa,
San Francisco 35-1°

1956-VI-09

Pierre Lafitte jauna'ri
Ustaritz'era.

Agur apez jaun eta adiskide:

Aspaldi ez dugu elgarren berri eta uste dut beti bezala bizkor ibilliko zerala zure lan eta egin-beharretan.

Zertan doa «GERO» liburuaren salketa bizkitartean? Zerbait jakin nahi nuke erran ulertzen ahal duzuna.

Oraintxe-orain Paris'etik galdegin daute sei ale arat bidaltzea: eta ortik errezago dela igortzea ta othoi zuk dituzuenetarik adresa ontarat zuzentzea:

Mr Antoine d'Urrestarazu
7, avenue Wilson
PARIS-XVI.

3.

Arren lenbailehen postaz ea aren eskuetara eldu arazten dituzun.

D. Bernardo apezak erran daut Sara'n aurtengo udaran Axular'en ome-nez jai bat ospatu nahi dutela. Ez al litzake on Euskaltzale Biltzarre'koa «murturra» sartzea obeki egin dadin jai hori? Zuek ikhus!

Arras lanpeturik zabiltzala badakit alare zure yardespenaren begira gelditzen natzaizu».

Itz bi bederen igorri zaizkidazu jakin dezadan nere letra ta gutunak har-tzen dituzun ala ez? Ez da geiegi eskatzea! Nola nahi millesker anitz!

Zure,

A.M. LABAYEN.

4.

P. LAFITTE jauna'ri
USTARITZ.

Ene apez jaun ta euskaltzale agurgarria:

Askain'go bazkarian zure ondoan eseritzeko atsegina izan nuen ta besterik gabe eskutitz onen bidez eskaritxo bat zuzentzera ausartzen natzaizu.

Euskerazko liburu zenbait erosi nahi nituzke: Axularren «*Geroko-gero*»; Joanategi'ren «*Sainduen bizitza*»; Oienart, Chourio, ta beste olakoen lanak.

Beraz, arras poztuko ninduzuke esan al ba'lidazu nunbait gutun oriek salgai arkitzen direla ta bere saneurri edo prezioa.

Aurretik bijoazkitzu nere eskerr miñenak ta agindu zuk ere orobat, neri, bearr izan ezkeru.

Manterola apez jauna ikus ta agurtu nuan joan dan ilaren 30'n Zumarraga'n ta zure goraintziak eman nizkion. Euskal-egun aundia egin zan, anitx ta anitz jendeekin ta ondorengo onan emanen ote ditu.

Emen bertan aurkituko dituzu...25 libera meza bat opa dezaidazun ongi datorkizunean.

Egun batez maikide ta luzaroan adiskide izango geran nago ta uste ontarra atxikia gelditzen naiz beti euskaldun ta fededun.

Antonio Ma Labayen.

Nere zuzenbidea:

D. Antonio Ma Labayen
San Francisco 35-1
Tolosa-3-K 85.

5.

Milesker anitz P. Lafitte eta adiskide onari, zure zorion eta itz adeitsuen-
gatik.

Orobat opa dauzkitzut osagarri eta adore bete betea Euskal Kultura eta
Jainkoaren goresmenen lanean jarrai dezazun urte luzeetan.

Laister «*Honoris Causa*» merezi izendapena jaso izanen duzularik an
izan nai nuke zuri,

Agur bero bat emateko.

Beti zure menpeko eta ikasle nere seme Erramun izan zenuen arabera.

Sallaberry jaun «So egille» argiari goraintzi,

Antonio Ma LABAYEN.

6. Antonio Ma LABAYEN
San Francisco 35-1

Tolosa, 1970 Uztailaren 24

Lafitte Piarres jaunari
Ustaritze'ra.

Jaun eta adiskide maite:

Datorren astezkenean il onen 29ean, dakizunez Euskaltzaindia'ren biltzarrara dugu. Lendakari ta idazkari autumena egitekoak gira. Guk emengo euskaltzain geienok Manuel Lekuona berriz autatu nahi genuke. Zuek ere iritzi ortakoak zeratelakoan, otoi! Ea biltzen zaitezten biltzar orretara, ezen ez bait da balio boza besteri eman araztea. Arren! Jakin arazten duzun albistia zure lagun euskaltza neri.

7.

Tolosatik, 1970-11-06

Lafitte Pierre jaunari
Ustaritze'rat.

Adiskide maitea:

Millesker lehengoz zure azken gutun amultsuagatik.

Ene antzerki-lantxoak zure gogoko izan dituzula jakiteak arras poztutzen nau.

Berriz esker aundi bat esku zabalez opa didazun «Plaute»'ren komerien liburu joriagatik. Benetan ederra da ta atseginez jaso da. Gaingiroki Ernout jakintsuaren Introduction sakon eta aberatsa irakurri dut. Zer ikasia ba dizu. Emen espainolez Menendez y Pelayo'k egindakoa nun ohea oraindik. Ain biotzez eskeñi didazun «Gonzalve edo Ostatu betea» puska bitxia da, «bouffe, cocasse»

Españiar teatroaren «paso» ta «entremes» antzekoa. Lope de Rueda'ren eite aundia dizu. Hain zuzen ba da liburu bat «La Comédie Espagnole» (Lope de Rueda'ren) 8 komeriatxo dakarzkiana Germond de Lavignek prantzsera itzuliak.(Flammarion, Paris, Librairie Théâtrale, L. Michaud, 1883). Euskeraz aspalditxo «Antzerti» aldizkariak batto «Las Aceitunas» (olibokanak) euskeraz argitaratu zuen.

Elemir Bourgès idazleari buruz ematen dituzun berriak jakingarriak ditugu. Ez nuen izen ori ezagutzen. Eta are guttiago Donibane'n komedient euskaldun batzu 1890 urtean erriz erri teatroa egiten ibiliak ziralarik. Egia ote? Eta nola? Zuk aipatzen duzun euskal komeria hori atzematea eder litzraiguke. Ez ote da izanen Bourgès'ek sorturiko gezurrezko historia bat?

Nola nai den zorionak zuri Gonzalve edo «Ostatu betea» agertu arazi duzulakotz eta jarrai lanean anitz urtez!

Aspaldixko ez zera Euskaltzaindiko biltzarretara etorri. Zer gertatzen da? Damurik samurturik gabiltza eta zuk ezagutzen dituzun zenbait buru-bero ta ideia makurren erruz ez dugun gauza onik aterako.Mintzatuko gera egunen batean ontaz.

Bizkitartean zaude beti bizkor jaun kalonje ta adiskide begikoa, eta onartzazu nere agurrik adeitsuena.

Beti zure,

A.M. Labayen.

8.

Tolosa, 1971-XII-14

Pierres Lafitte jaunari
Ustaritz'era.

Apez agurgarri ta adiskide maitea:

Azken illabete auetan ez dut zure berririk eta arras poztuko nau jakiteak zure begi-ikusmena sendatzen doazela; eta gaiñerantzeko osasun eta umorez orobat bizkor zabiltzala.

Ni, neu, udaldian maizko kanpo aldetik ibilia nauzu ta orain etxean sarturik, ez dut, egia esan iñon agertzeko gogo aundirik... «et pour cause»...

HERRIA: Emen arkituko dituzu...

100-(eun) libera astekari orri diodan zorraren ordaiñez. Bainan oar; urte guzian ez ditudala jaso 14/16 zenbaki baizik. Ez dakit bertzeak non galdu edo nork geldi arazten dituan.

Onela dalarik erraiezu ez zezaidatela geiago bidali: ta nere izena ken dezatela arpedunen artetik.

«GURE HERRIA»: Aldizkari onen azken banakoa ez da eldu nere eskuetara. Igorri al zidaten?... Ez dakit. Banako ori ikusia dut Lopez Mendizabal'en etxean eta baita ere an argitaratu dituztenez nere bi lantxoak irakurri...

Erraiozu, arren, Dassance jaunari igorri zaizkidala berriz, azken banakotik Bi ale; eta aurtengo lehenengotik beste bat, au garaiz jaso nuen, bainan beste batto beharrezko zait nere liburutegirako. Millesker anitz!

Euskaltzaindia: Deitoragarri da biltzar ontan gertatzen ari dena. «Enfant terrible» baten beldurrez ankazgora doala. Nor dan ba-dakizu: arro-gaizto «eskizofreniko» dohakabe bat aspaldi azkarki estekatua ero-etxe batean egon behar lukena. Ori gidari dela amildegira goazela, ez da dudarik. Okerrena da «fratricelli» sektakoak eta «bulego-komitern» delakoak laguntzaile dituala.

Onokoan bada, kalonje jaun adiskidea, orien pean egon baino lehen etxean geldituko naiz.

Emen doazkizu, irakur ditzazun Villasante jaun lendakariari igorri dizkiodan gutunen airaldiak:

«Euskal-Erri ta euskaldungoaren etorkizuna oso illun, gaizki ikusten dituzte. Zuk ezagutzen dituzun buru-bero batzuek kristau-fedearen kontra azpi-lan hitsa egiten ari dira: oitura garbien kaltean (Marcuse-tarrak omen dira), Akelarre bilkurak inventatzen dituzte, apezkiak barne... Oriek dituzu abertzaletasunaren batasun eta indarra zatitu ta birrindu dutenak... Zentzuzko politika bideak ito ta itxi dituztenak gaztedia ondamentira eramanez. Sarri ikastolak fundituko dituzte eta naski erio-urren dugun euskerari egin araziko diote “fin gaizto”!».

Gauzak illun eta beltz ikusten ditudala egingo duzu, behar bada. Hola da, ez bait dut zoritxarrez gure artean, jendetasunik arkitzen eta bai gorroto ta ezin-ikusi ugari.

Aitor-entzule bati bezala barnean ditudanak jaulkiz'ari natzaizu, bai dakit ez dituzula behar ez dan lekuan azalduren.

Nola nai den izatez optimista, baikor nauzu eta Jainkoagan dudan sinemen oso-osoari esker zure asmo ta lanei ekingo diet beti Ark osasun eta bizikemena ematen ahal diran arteraiño

Berdin opa dizut zuri adiskide maitea etorriko diran Eguberri jaiak dirala-ta zorionik sutsuenak biotzez bialtzen dizkitzut.

Agian, uste gabe, elkar ikusi ta besarkatuko dugu. Bizkitartean nere etxea nun duzun jakitun gero.

Zure esanera, agindu, beti, zerbitzari duzun onoko lagun zahar oni.

A.M. LABAYEN.

Goraintzi Dassance jaunari.

9.

Tolosatik-1976-IV-11'n

P. Lafitte jaunari!

Zure txartel adeitsuak arras unkitu nau nere barneari atsedean pozgarria emanez.

Besteak beste orain gutxi anai-maite Josep genuena (G.B.) illa dugu ta eskerrik bizienak igortzen daukitzut zure dolu-mina agertu nai izan duzula-kotz; eta eskerron beteago oraino meza sailduan are alde egindako otoitzez.

Millesker anitz berriz ere!

Parada ontaz baliaturik gogor datorkit aspaldidanik «Gure Herria» aldizkariaren urte-saria ordaintzeke nagola. Otoi, galdegin ote zenezake noiz ezkerroz? Eta nere zorra zenbatekoa den? Bainan, orobat jakin araz bear dautzuet ez ditudala banako guztiak artzen. Ara nola peitu zaizkidan:

- 1974- 3.garren banakoa,
- 1975-1ena eta 3.garrena, bilduma osatzeko. Azken eldutakoa 1975-4.garrena da. Goraintzi L. Dassance jaunari eta baita ere E. Goyhenetche'ri. Onen agurra nere semeak ekarri zidan. Guztiok bizkor zaudetela jakitea atseginez entzuten dut. Jarrai ortan! Ikus artio eskumuñ eta besarkada estu batez. Zure berrien ardura beti zure,

A.M. Labayen.

10. Antonio Ma Labayen
San Francisco, 35
Tolosa.

1976- Abenduaren-5'an

Piarres Lafitte jaunari
Ustaritze.

Jaun eta adiskide on ori!

Urte burua urbil dugula-ta, Eguberri jaien kariaz ere Oles eta zorion miñenak igortzen dauzkitzut.

Ez dakit nik azken bidali nere liburu «Teatrogintza ta Yakintza» artu zenuenez. Geroztik ez bait dut ukan zure berririk.

An esan arabera «Gure Herria»'ren banako batzu peitu zaizkit eta utsunea osa nai nuke, arenganako dudan zorra, jakiña, ordainduz... Otoi! Zenbat den esaidazu.

Oraintsu orai argiratu berri dudan «Muñagorri eskribaua, pakegille, ta fuerozale» nere liburu berria pozik bidaliko dautzut, emen atzeman ez baduzu.

Zure albistien begira, zaude bizkor jaun kalonje agurgarria! Ar itzazu nere biotz-oparik oberenak.

Besarkada estu batez,

Beti zure

A.M. Labayen.

11. Antonio Ma Labayen
Calle San Francisco, 35
TEL.: 65 10 82
TOLOSA

1977-11-18

Zure lanetan jarraikitzeke eta gorde zaitzala anitz urtez Eskualdun'aren onerako.

Agur adiskide maite. Damurik nago, ez bait dut nik zuri igorritako gutu-neri yardespena artzeko atsegiñik ukan. Ez nuke jakin orai nerekin samurturik edo eri zaudenik. Jainkoak eman dakizula osasun.

A.M. Labayen.

12.

Tolosa 1977-XII-31

Oles eta zorion! Urte zaarrez! Pierre Lafitte jaun eta adiskide maiteari!

Zure azken gutunak pozkarioz bete nau eta eskerrak ematen dizkitzut zure itz amultsuengatik. Ez dut «*Herria*» astekaria artzen, baiñan atsegin litzaidake nere liburuengatik egin dituzun aipamenak irakurtzea.

Aitzitik «*Gure Herria*» iñoiz eltzen zait eta «zordun» natzaizutela aitortzen dut. Zenbat? Ez dakit! Nola nai emen doakizu. 100 frs (libera) ordaiñez, aurrerantzean ere bidali dakidazuten.

Azkenik; gogoko izanen duzun berri bat: «Elizanburu» gaiz bi liburuxka «inprimerian» ditudala laister «Auñemendi-etxeak» edatuko dituanak.

Besterik gabe beti zure,

A.M. Labayen.